అంతరం

కామాక్షమ్మగారంటే, అప్పుడు అమలాపురంలో డిప్టీకలెక్టరుగా ఉంటూన్న సోమరాజు పంతులు భార్య. పేరుకి డిప్టీకలెక్టరు ఆయనగాని, ఆ హోదా చెలాయించేది కామాక్షమ్మగారే. ఆవిడ పవరు చెలాయించడం అనేది ఆయన మేస్త్రీగిరీటు ఐననాడే ఆరంభమైంది. మొదట గుమాస్తాగా చేరి, తర్వాత మేస్త్రీగిరైై, ఆపిమ్మట తాసిల్దారీచేసి, ఇప్పుడు డిప్యూటీ కలెక్టరయ్యా డాయన. ఆయనకిలా ప్రమోషనుమీద ప్రమోషను రావటాని క్కారణం స్వతహాగా తెలివైన వాడవటం. లంచాల కక్కుర్తి పడకుండా సూటిగా పని చేసుకుంటూ పోవటం అని అతని స్నేహితులు అభిప్రాయపడే వారు. కామాక్షమ్మగారి అభిప్రాయం మాత్రం అవేవీ కాదని. అతడు తన పెళ్లినాటికొక గుమాస్తా మాత్రమే! తను కాపరానికొచ్చి నప్పట్నుంచే కదా ఆయనకీ మంచిదశ ప్రవేశించింది? దీనికంతకీ తన జాతకం కారణం! ఈ ప్రయోజకత్వమంతా తనదే!

కామాక్షమ్మగారిలా అనుకోగలిగింది కనుకనే ఆవిడ భర్తమీదకూడా ఒక విధమైన పవరు చెలాయించ గలిగేది. ఒక ఉన్న యింటిపిల్ల ఇల్లరిక మున్న మొగుణ్ణి చూసినట్లు చూసేదావిడ సోమరాజుని. 'ఊరంతకీ డిప్టీకలె క్టర్ని కాని, ఇంటావిడకీ డిప్టీకలెక్టర్నా?' అన్నట్లాయన ఆవిణ్ణి ఎప్పుడూ ప్రతిఘటించేవాడు కాడు. అలా చేయకపోవటమే తెలివైనపని అనుకోండి. ఏమంటే, ప్రతిఘటించి రభస తెచ్చుకోటంతప్ప ప్రయోజనం ఉండదని ఆయనకి బాగా తెలుసు

ఆయన భార్యతో చటుక్కున ఏకీభవించనిదల్లా ఒక్కమాటే-ఆవిడ శ్యామల పెళ్లి ప్రస్తావన తెచ్చినప్పుడు, "పిల్లకి పధ్నాలుగోయేడు వచ్చింది. తగిన సంబంధం చూసి ఈ యేడు పెళ్లి చేసెయ్యాలి" అందావిడ. "వేరే చూడ్డం యేమిటి? కాశీపతి కొడుక్కిచ్చి చేస్తానని యెప్పుడో అన్నానుగా" అన్నాడాయన. ఆమాట ఆయన నోటమ్మట వచ్చేసరికి పాదుకలవచ్చి

ఉలిక్కిపడి లేచినట్లయింది కామాక్షమ్మకి. "ఏమిటి, ఏమన్నారు! ఇంకా ఆ మేస్త్రీటుతోనే వియ్యముందాలని ఉందా మీకు? వాళ్ళంతరం ఎక్కడ? మనంతరం ఎక్కడండీ? డిప్టీకలెక్టరు చేస్తూకూడా మీకీ చచ్చు ఆలోచన పోలేదేమిటి?" అంటూ ఒక తట్టు వరసపెట్టింది. ఆయన నెట్టివిచ్చి మెల్లిగా ఇలా అన్నాడు. "చూడూ, నేను డిప్టీకలెక్టరీచేసి వెలిగించిందీ లేదు, కాశీపతి మేస్త్రీటుగా ఉండిపోయి, చెడిపోయిందీలేదు. వాళ్లు వచ్చిం దాంట్లోనే మిగిల్చి, మిగిల్చి, మరో పెట్టెడు భూమిదాకా సైనా కొనుక్కోగలిగారు. కాని నువ్వు నా జీతంలో ఒక్క కానీ ఐనా మిగల్చ లేక పోతున్నావు. ఇంక వాళ్ళ శేషగిరిమాట వాడు యేటేటా ఫష్టుగా పరీక్షలు ప్యాసై పైకొస్తున్నాడు. మన శ్యామలకి పద్ధానుగూ, వాడికి పద్దెనిమిదీని. ఈడూ, జోడూను. మరి మూడేళ్ళల్లో ఆనర్సు ప్యాసవుతాడు. ఎవరుపడితే వాళ్ళు కళ్ళ కద్దుకుని బోలెడు కట్నం యిచ్చి పిల్లనిస్తారు వాడికి. నువ్వు యేమిటో అనుకుంటున్నావు కాని, మనకి శ్యామల ఒక్కర్తే కాదుగదా. మందిమీద మజ్జిగ పల్చనన్నట్లు, ఆడపిల్లలందరికీ మనం పెద్ద పెద్ద కట్నాలిచ్చి చెయ్యగలమా? ఈ సంబంధం అన్నావ్? పేచీ పూచీ లేని వ్యవహారం. కాశీపతి, సత్యవతీకూడా మనం యేమిచ్చినా సంబరపడ తారు. ఆలోచించుకో."

ఈ మాటలు కామాక్షమ్మగారికి ఎంత మాత్రం రుచించలేదు. కాశీ పతి తన మొగుడితోబాటు కలెక్టరాఫీసులో గుమాస్తాగా ప్రవేశించినా ప్రమోషననేదిలేక మొన్న మొన్నటిదాకా అలాగే ఉండిపోయాడు! అంతా ఈ మధ్యనేకదూ అతనికి మేస్త్రీటవుత? ముందు ముందు తాసిల్దారీ ఐనా అవుతుందో కాదో! ఒకవేళ ఐనా ఈలోపుగా తన మొగుడికి జిల్లా కలెక్టరీ తప్పకుండా ఔతుంది! తన జాతకం అలాంటిది. తన భర్త జిల్లా కలెక్టరు కాబోతూ తానా సత్తెమ్మతో వియ్యమందడమా! ఛస్! ఇలాంటి దౌర్భాగ్యపు ఆలోచన తట్టిందేమిటి తన మొగుడికి? శ్యామల పుట్టినప్పుడు, 'నీకు కోడలు పుట్టిందిరా' అని ఆయన కాశీపతితో అన్నమాట నిజమే కావచ్చు ఐతేం? అప్పటి పరిస్థితులు వేరు, ఇప్పటి పరిస్థితులు వేరు; ఈలోగా నిచ్చెనమెట్లు ఎన్ని ఎక్కివచ్చింది తను! సత్యవతో? అనుగునే అణగారిపోయింది! తనంతరం ఎక్కడ, ఆవిడంతరం ఎక్కడ...ఆయనకి తోచినందుకు చెప్పాలి

కామాక్షమ్మ భర్త కోరిన ప్రకారం ఆలోచించకపోలేదు. ఎంత ఆలోచించినా, తనకీ సత్యవతికీ ఉన్న ఆ 'అంతరమే' గోచరించింది. మూడురోజులయాక భర్తతో చెప్పేసింది. "మంచి మనిషికొక మాటా, మంచి ఎద్దుకొక పోటూను. చెపుతున్నా వినండి. ఆ సత్తెమ్మ సంబంధం నాకు హితవుగాను. వియ్యానికైనా, కయ్యానికైనా సమాన స్థాయి ఉండాలి. మన హోదాకి తగ్గ మరో సంబంధం చూడండి."

సోమరాజుగారు విని, 'ఆ హోదాయేదో సరిగ్గా చూసి, ఆ సంబంధమేదో నువ్వే చూడు' అని చెప్పి, అక్కడే నిలబడకుండా వెళ్లిపోయాడు.

'నేను చూడకపోతే వీరు చూస్తారనుకున్నానా?' అన్నట్టుగా ఒక నవ్వు నవ్వి, ఆవిడే వరాన్వేషణ ప్రారంభించింది.

పెద్ద అన్వేషణ కేముంది? భర్త ఆఫీసులో హెడ్డు గుమాస్తాగా వుంటూన్న శేషాచలం గార్ని రప్పించి, అంతకు పూర్వం అక్కడ ఎవరెవరు డిప్టీకలెక్టరీచేసి వెళ్లారో, వాళ్లలో ఎవరెవరికి పెళ్లియీడు కుమారులున్నారో, యావత్తు సంగతులూ అడిగి తెలుసుకుంది. శేషాచలం చిత్రగుప్తుడు లాంటివాడు. గోత్రాల దగ్గిర్నుంచీ చెప్పుకొచ్చాడాతను. చంద్రశేఖరయ్యగారి కుమారుడు పద్దెనిమిదేళ్ళవాడు ఉన్నాడనీ, ఈపాటికేదో పెద్ద చదువులోనే వుండి వుంటాడనీ, చంద్రశేఖరయ్యగారు సోమరాజు పంతులుగారికి మల్లే మడిగట్టుకు కూచోకుండా మడీ మాన్యం సంపాదించాడనీ ఆ ఆరిందా గుమాస్తా ఆవిడకు తెలియజేశాడు.

"నువ్వు మాకు పరాయివాడవు గనకనా? వెళ్లి సంగతి సందర్భాలేవో కనుక్కురా. మనకి సంగర్భపడుతుందని తోస్తే, వచ్చి తాంబూలాలు పుచ్చుకోమని రాద్దాం" అంది కామాక్షమ్మ.

"అలాగేనమ్మా, మీ శ్యామల పెళ్ళి ఒకటీ, మా కామి పెళ్ళి ఒకటీనా? స్వవిషయంకింద శిరసావహించి, కార్యం చక్కచేసుకొస్తా"నని చెప్పి, శేషాచలం మర్నాడే, చంద్రశేఖరయ్యగారు రిటైరై స్థిరపడివున్న నిడదవోలుకి ప్రయాణమై వెళ్ళాడు. వెళ్లినట్టూ. వచ్చినట్టేలేదు. అంత త్వరగా వచ్చి, "పెళ్లిసంబంధం నిశ్చయమైనట్టే. శ్యామల్ని చూసుకోటానికి రమ్మనికూడా మీ తరఫున చెప్పి చక్కా వచ్చాను" అన్నాడు. "మంచిపని చేశావు!" అని కామాక్షమ్మ మెచ్చుకుంది.

చంద్రశేఖరయ్య, పెళ్ళికొడుకుతోబాటు, భార్యనికూడా వెంటతీసుకొచ్చాడు. ఆయన రిటైరైనా, ఇంకా చిరిగిపోకుండావున్న ఆ లాంగుకోటూ, జరీపాగా ధరించే వచ్చాడు. ఆ జేబుగడియారం బంగారపు గొలుసు బయట వేలాడుతూ కనపడేసరికి కామాక్షమ్మకెంతో తృప్తిగా ఉంది. సుందరమ్మగారు కామాక్షమ్మకంటె వయసుమళ్ళినదే ఐనా, కోయంబత్తూరు చీర సరికొత్తది కట్టుకొచ్చింది. ఐశ్వర్యముందితే ఆవిడతోనే అందాలనిపించింది కామాక్షమ్మకి 'సుందరమ్మ' ఆ పేరేచేస్తుంది చాలేసు వరహాలు! సత్తెమ్మా, సుబ్బమ్మా ఏం పేర్లివి! ఎబ్బె!......చెప్పొచ్చే మాటేమిటంటే, కామాక్షమ్మకి నచ్చిందా సంబంధం. వారు కోరినంతా ఇవ్వటానికి వప్పుకొని సోమరాజుచేత తాంబూలాలు ఇప్పించేసింది.

పెళ్ళిలో, పెళ్ళికొడుకు సాంబశివరావుకన్న ఒక ఛాయ ఎరుపూ, ఒక అంగుళం పొడుగూ, పొడుక్కి తగ్గ పుష్టీవున్న పద్దెనిమిదేళ్ళ పిల్లవాడొకడు తాను తెచ్చిన పెళ్ళిబహుమానాన్ని శ్యామల కందిస్తోండగా కామాక్షమ్మ చూసింది. 'ఎవరీ అబ్బాయి? ఎక్కడో చూసినట్టుగానే వుంది' అనిపించిందావిడకి.

"మరిచిపోయావా అత్తయ్యా? నేను శేషగిర్ని. కాశీపతి గారి అబ్బాయిని. మా అమ్మకి వంట్లో బాగుండలేదు. అంచేత పెళ్ళికి రాలేకపోయింది. ఏమీ అనుకోవద్దంది" అన్నాడతను.

"నువ్వటోయ్, ఎవరో అనుకున్నాను. ఈ నాలుగేళ్ళలో ఆనవాలు పట్టలేకుండా ఎదిగిపోయావు మరి!" అంది కామాక్షమ్మ. 'ఎదిగాడు గోవగా చక్కగా ఎదిగాడు!' అనుకుంది చూస్తూ. అప్పుడెవరో ఆవిడతో 'ఆయన చిలక్కి చెప్పినట్టు చెబితే పనికొచ్చిందిగాదు నీకు! నువ్వు తెచ్చిన పెళ్ళికొడుకు ఈ కుర్రాడికన్న ఏం ఎక్కువని!' అని దెప్పటంతో నిలేసి అడిగినట్లయింది.

సాంబం, శేషగిరీ వాల్తేరులో ఒకే క్లాసులో చదువుతూన్నా వాళ్ళకి పరిచయంతప్ప పెద్ద స్నేహమేమీలేదు. పెళ్ళిలోనే స్నేహమయింది. సాంబం అత్తవారింటికొచ్చి వెళ్ళినప్పుడల్లా శేషగిరిమాట చెప్తోండేవాడు. 'శేషగిర్రావు తెలివైనవాళ్ళలో లెక్క. ఫస్టుక్లాసు వస్తుందనుకుంటున్నారు' అన్నాడొకమాటు. తనే అలా చెప్పటంవల్ల అత్తగారిమనసు నొప్పించటం అని అతనికేం తెలుసు?

సాంబం, శేషగిరీకూడా ఆనర్సు ప్యాసయ్యారు. శేషగిరికి ఒక మార్కులో ఫస్టుక్లాసుపోయింది సాంబం తర్డుక్లాసులో ప్యాసయ్యాడు. మామగారికి రాసిన ఉత్తరంలో, శేషగిరికి ఒక్కమార్కు తేడాలో, మొదటి క్లాసు పోయిందన్న సానుభూతిని కనపరిచాడు. "ఇతడు తనకి సెకండు క్లాసైనా రాలేదన్న విచారానికి బదులు, ఎవడికో ఫస్టుక్లాసు రాలేదని వ్యథపడతాడేమిటి?" అనిపించింది కామాక్షమ్మకి. "ఇతను క్లాసు వస్తుందని అనుకోలేదుగా రాకపోతే విచారించటానికి?" అన్నాడు సోమరాజు. "ఆతనికీ సెకండుక్లాసు వచ్చేదే, ఏదో ఒకమార్కు తక్కువై యుంటుంది" అందావిడ.

శేషగిరి బి. ఎల్. చదవటానికి మద్రాసు వెళ్ళాడు. కాశీపతి, కొడుక్కి పెళ్ళిచేసి, నౌకరీలో ప్రవేశపెట్టించాలనుకున్నాడుగాని, "తొందర పనివద్ద"న్నాడు శేషగిరి. సోమరాజు సాంబంతో, "లా" క్వాలిఫికేషనుంటే అన్నివిధాలా ఉపయోగిస్తుంది. చదవ్వోయి" అని సలహా ఇచ్చాడు కాని, అతగాడు తనకీ "లా"లో "ఇంటరెస్టు" లేదనేశాడు. కామాక్షమ్మ కూడా వద్దనేసింది. "ఎందుకండి ప్లీడరీ? ఈ పట్టా పుచ్చుకున్న వాళ్ళంతా వాదించేటప్పుడు మీముందు నిలబడవలసిందేకదూ?..."చదువు చదువంటూ కాలయాపన చెయ్యక, సాంబాన్ని చక్కా నౌకరీలో ప్రవేశపెట్టించండి. అదృష్టం బాగుండి ప్రమోషనొచ్చి, మీరు మల్లేనే అతడూ డిప్టీకలెక్టరీ చేస్తాడు" అంది. చంద్రశేఖరయ్యగారుకూడా కుమారుణ్ణి రెవిన్యూ ఇలాకాలోనే ప్రవేశపెట్టడానికి నిశ్చయించారు. సోమరాజుగారే కలెక్టరుతో చెప్పి సాంబానికి గుమాస్తా ఉద్యోగం వేయించారు.

ఆనర్సులో జారిపోయిన ఫస్టుక్లాసును, శేషగిరి బి. యల్. లో పోనివ్వలేదు. వచ్చి బల్లకట్టి ప్రాక్టీసు మొదలెట్టాడు. "కేసులేమీ రావటంలేదుట పాపం" అన్నాడు సాంబం. "పరీక్షలు ప్యాసైతే సరిటోయ్. వాగ్ధాటివుండాలి. రేఖవుండాలి" అంది కామాక్షమ్మ.

మునసబీకి దరఖాస్తుపెట్టమని ముసలి ప్లీడరొకాయన సలహాయిస్తే శేషగిరి, "పోనీ ఓ బెడ్డ విసిరిచూద్దాం" అనిపించి అప్లికేషను పంపాడు. బ్రాహ్మల్లోకల్లో ఇతనికొక్కడికే సెలక్షనయింది. సోమరాజుగారికి కోనసీమనుంచి చాలా ఊళ్లకి ట్రాన్స్ఫరై ఆఖర్ని శ్రీకాకుళానికి బదిలీ అయింది. ఆయన ఆ ఊరు వెళ్ళి స్థాయిపడుతోన్న రెండోరోజునే, మల్లు

పంచా, మల్లుచొక్కా, ఖండువా వేసుకున్న ముప్ఫైయేళ్ల యువకుడొకడు. పాతికేళ్ళ భార్యనీ ఐదేళ్ళ కొడుకునీ వెంటబెట్టుకుని ప్రవేశించి, "నమస్కారం పంతులుగారూ" అన్నాడు.

"ఎవరూ. శేషగిర్రావా?" అన్నాడు సోమరాజుగారు.

"ఔనండీ, ఇక్కడ డిస్ట్రిక్టు మునసబుగా వుంటున్నాను" అన్నాడు శేషగిరి. సోమరాజుగారు సంతోషంతో కావలించుకుని శేషగిర్ని లోపలికి తీసుకెళ్ళాడు. "ఔనే. చూడూ, శేషగిరి భార్యనీ పిల్లాణ్ణీ తీసుకుని మనల్ని చూడటానికొచ్చాడే. ఇక్కడ జిల్లా మునసబుగా ఉంటూన్నాట్ట" అని కామాక్షమ్మతో అన్నాడు. శేషగిరి కొడుకుని పలకరిస్తూ, "అచ్చు మీ నాన్న ఫోటోయేరా నువ్వు?"... శేషగిరీ, నువ్వు ఈ ఈడులో ఇలాగే ఉండేవాడివి" అన్నాడు.

కామాక్షమ్మకిదంతా వెగటుగా తోచింది. "మగపిల్లవాడు తల్లి పోలికైతే అదృష్టంగాని తండ్రిని పోలితే యేముంది? ఎందుకూ ఈ ముసిలాయన ఇంత పొంగిపోతాడు?" అనుకుందావిడ. ఐతేం, ఆ హాలాహలం అంతా ఒక్కమాటు దిగమింగి, శకుంతల్ని కూచోమని ఆప్యాయం కనపరుస్తూ, "మా సత్యవతి కోడలువా అమ్మా! నీ మొగుడికి జిల్లా మునసబీ అయిందా? సంతోషం! ఇదంతా నీ అదృష్టమే అనుకో. పెట్టిపుట్టావు" అంది.

వచ్చినవాళ్లు కాసేపు కబుర్లుచెప్పి, "వచ్చే ఆదివారం మాయింటికి మీరంతా విందుకు రావాలి" అని సోమరాజుని, కామాక్షమ్మనీ పిల్లల్నీ ఆహ్వానించి వెళ్లిపోయారు. వెళ్లనిచ్చి, కామాక్షమ్మ, "ఏమండీ, మీరు సాంబంవిషయంలో బొత్తిగా శ్రద్ధతీసుకోవటలేదు. ఎన్నాళ్ళండీ ఆగుమాస్తాగిరీ, ఈపాటికి మేస్త్రీయేనా అవొద్దు?' అంది.

'నాచేతిలో ఏముందే? కాలం మారిపోతోంది. మనమాట విన్నే వాడెవడూలేడు. అతడే ఆఫీసర్ల మెప్పుసంపాదించి ప్రమోషను తెచ్చుకోవాలి" అన్నాడు.

కామాక్షమ్మ ప్రార్థన దేవుడికి వినిపించినట్లుంది. ఏమంటే మళ్లో యేడాదికి, సాంబానికి మేస్త్రీపని అయింది సాంబం దగ్గిర్నుంచి ఆ ఉత్తరం వచ్చిన రోజున ఆవిడకి చాలా సంతోషంగా వుంది, 'ప్రమోషను ఓమాటువస్తే ఇంక వరసక్కా అలా వస్తూనే ఉంటుంది' అనుకుందావిడ.

ఐతేం ఆ సాయంకాలమే ఆవిడ సంతోషమంతా చప్పబడి ఊరుకుంది. ఏమంటే, శేషగిరి, శకుంతలతో వచ్చి, నన్ను సబుజడ్జీగా వేశారు, అనంతపురానికి' అని చెప్పి, "ఎల్లుండి వెళుతున్నాం" అన్నాడు.

"ఎల్లుండిదాకా ఎందుకూ, తక్షణమే పోరాదూ? పనిగట్టుకొచ్చి మాతో చెప్పాలా ఏమిటి?" అనుకుంది కామాక్షమ్మ. ఆవిడ ఏమనుకుంటున్నదీ వాళ్ళు గమనించలేదు. అట్టేసేపు ఉండకుండానే, "పిల్లల్ని వదిలి వచ్చాం" అంటూ వెళ్ళిపోయారు. ఆ వెళ్ళేటప్పుడు శకుంతల మామూలుగానే అడుగులు వేసింది కాని కామాక్షమ్మకి ఆ నడకలో సబుజడ్జీ భార్యకుండే ప్రత్యేకపు ఠీవియేదో గోచరించింది. ఆవిడకి దూరాన్ని కాకినాడలో ఉన్న శ్యామల జ్ఞాపకంవచ్చి, శ్యామలకి రావలసిన పదవి శకుంతల కొచ్చేసిందనిపించింది. శ్యామలకి ఆ స్థానం పోగొడత తనేగా! మొగుడు చిలక్కి చెప్పినట్లు చెపితే వింది గాదు తను! కాని ఆయన తన ఇష్టంవచ్చినట్లు జరగనివ్వటం యేమిటి? మొగాడు ఆడదానికి పెత్తనం వదిలేస్తాడా ఇలాంటి వాటిలో! మరోహాటీ మరోహాటీనా. కూతురు పెళ్ళి విషయమాయిరి! ఛీ, ఆయన ఎప్పుడూ ఇలాగే ముంచెబెట్టేస్తారు!

ఏళ్ళు గడిచాయి. 1947 వచ్చింది. ఆగష్టు 15వ తేదీతో తెల్ల ఉద్యోగులు దేశంలోంచి వెళ్ళి పెద్ద ఉద్యోగాలన్నీ మనవాళ్ళకి అందుబాటులోకొచ్చాయి. దానితో కామాక్షమ్మగారి చిరకాలవాంఛ ఈడేరి, సోమరాజుగారికి జిల్లా కలెక్టరీ అయింది. అప్పుడు అయినా కాకపోయినా ఒకటే ఆయనకి. ఏమంటే మరొక్క సంవత్సరంలో రిటైరు కాబోతున్నాడాయన. ఐతేం. కామాక్షమ్మకి మట్టుకి కలెక్టరు సతీమణి అనిపించుకో కలిగినందుకు ఆనందంగానేవుంది. ఆవిడ జాతకం మంచిది! కనుకనే 1947 ఆయన రిటైరు కాకుండానే వచ్చి, ఆయనకి కలెక్టరు పదవి యిప్పించింది. డిప్టీకలెక్టర్లు కలెక్టర్లు కావటమే కాకుండా చాలామంది మేస్ట్రేట్లు తాసిల్దారయ్యారు. ఆవిడ జాతకం భర్తకే కాకుండా అల్లుడికికూడా సాయంచేసినట్లుంది! సాంబశివరావు తాసిల్దారయ్యాడు.

ఆయేడు వేసంగిలో కామాక్షమ్మగారు భర్తతో, "ఏమండి, మనలాంటి పెద్ద ఉద్యోగస్తులంతా ఉతకమండలం వెళతారుకదా. మనం ఒకమాటు అక్కడికివెళ్ళి అదేమిటో చూసిరావాలండీ" అంది.

ఆయన "వెళ్ళవచ్చుగాని, వేసంగుల్లో సెలవలవాళ్ళకే అదివీలు. మనం వెళ్ళాలంటే సెలవు పెట్టాలి" అన్నాడు. "పెట్టండీ పోనీ" అందా

విడ. ఆయన ఆవిడమాటకు ఎప్పుడైనా అడ్డుచెప్పారు గనకనా! "సరే" నన్నారు. సెలవు పెట్టి ఉదకమండలానికి ప్రయాణంకట్టారు. అల్లుడికికూడా ఉత్తరం రాయించి, కుటుంబంతో రప్పించింది. సోమరాజుగారు ఎరుగున్న స్నేహితుడొకాయనకు ఉదకమండలంలో ఒకఇల్లు అద్దెకు చూసిపెట్టవలసిందని జాబురాశాడు. ఆ స్నేహితుడు సమాధానంలో "పెద్ద ఇళ్ళన్నీ భర్తీ ఐపోయాయి. ఒక బంగళాలో ఔట్ హౌసొకటి మాత్రం ఖాళీగాఉంది. అది కుదిర్చాను" అనిచెప్పి ఆ చిరునామా తెలుపుదుచేశాడు. సోమరాజుగారు ఇంటిల్లిపాదినీ వెంటబెట్టుకొని ఊటీచేరి, ఆ ఔటుహౌసులో ప్రవేసించాడు. "ఇల్లు చిన్నదేమిటి? చాలు. ఆస్తమానూ ఇంట్లో కూచుంటాం గనకనా? వేడుక చూట్టానికని అవతలకి పోతూనేఉంటాం" అని తృప్తిపడి కామాక్షమ్మగారు సామాను సర్దిస్తోంది.

బయట సోమరాజుగారూ, సాంబం ఎవరితోనో మాట్లాడుతోన్న అలికిడి అయింది. అవతలాయన కంఠస్వరం ఆవిడకి ఎక్కడో విన్నట్టే తోచింది 'ఎవరు చెప్మా' అనుకుంటూ ఆమె గుమ్మంలో కొచ్చేసరికి, "ఏమత్తయ్యా, కులాసాగా వున్నారా? ఎవరో పరాయివాళ్లు దిగుతున్నారనుకున్నాను. మీరే అని తెలియలేదు" అన్నాడు శేషగిరి.

సోమరాజు అందుకుని, "ఈ బంగళాలో మొన్ననే ఇతనూ పిల్లలూ దిగారట! తలవని తలంపుగా మనమంతా ఒకచోటే చేరటం ఎలాకుదిరిందో చూడు. ఆపేక్షలున్నచోట భగవంతుడిలాగే కుదురుస్తూంటాడు" అన్నాడు.

సాంబం, "శేషగిరీ, చాలా యేళ్లయిందోయ్ మనం కలుసుకుని!" అని అప్పుడైనా కలుసుకోకలిగినందుకు సంబరపడ్డాడు. శకుంతలా, పిల్లలూ ఆ సమయానికే అక్కడికి చేరారు. సంగతి తెలిసి శకుంతల, "మన బంగళాలో కావలసినంత ఖాళీఉంటే, మీరు సామాను ఇక్కడ సర్దుకోడమేమిటి" అంది. "నేనూ అదే అన్నాను పంతులుగారితో ఏం మావయ్యా, ఇంక మీరు అడ్డుపెట్టటానికి వీల్లేదు. మీ అమ్మాయేవచ్చి పిలుస్తోంటే. అభ్యంతరం చెప్పటానికి వీలామరి?" అన్నాడు.

అంతవరకూ నోట మాటరాక నిలబడిపోయిన కామాక్షమ్మ చప్పుని, "అబ్బే ఎందుకయ్యా, ఇక్కడే ఉంటాం. ఇంతకీ ఒక ఆవరణలోనేగా ఉన్నాం. అందరం అక్కడచేరితే మీకూ, మాకూ ఇబ్బందే" అంది. 'నాకేమీ ఇబ్బందిలేదు' అని శకుంతల చెప్పబోయిందిగాని, కామాక్షమ్మ

వైఖరి అదో మోస్తరుగా కనపడి, ఇంతట్లో అక్కడికొచ్చిన శ్యామలతో పరిచయం కలగచేసుకుంది. సోమరాజు, "శేషగిరీ, ఇప్పుడెక్కడా, నీ ఉద్యోగం? మళ్లీ ప్రమోషనేమైనా వచ్చిందా? నేనేమిటో పేపర్లు సరిగ్గా చూట్టంలేదు. అన్నాడు. "కోయంబత్తూరులో జిల్లాజడ్జీగా వేశారు" అన్నాడు శేషగిరి. "జిల్లాజడ్జీ! జిల్లాజడ్జీ అంటే జిల్లా కలెక్టరీలాంటిదే!" అనిపించింది కామాక్షమ్మకి. ఆవిడ ఎవరూ చూడకుండా లోపలికి వెళ్ళి పోయింది 'జిల్లా జడ్జి!'

ఆ మర్నాడే కాశీపతీ, సత్యవతమ్మా వచ్చారు. సత్యవతమ్మ కామాక్షమ్మని కావిలించుకుని, "ఎన్నాళ్లకి కలుసుకున్నాం వదినా!" అని ఆనందబాష్పాలు రాల్చింది. కామాక్షమ్మకి నోరు పెగల్లేదు. ఆనందంచేతే నోరు పెగల్లేదనుకున్నారు అంతా. సోమరాజు సంతోషానికి అంతేలేదు. "ఏమిరా కాశీపతీ" అంటూ మెడమీద చెయ్యివేసి, తోటలో అటునుంచి నుంచి ఇటూ, ఇటునుంచి అటూ పచార్లుచేస్తూ, ఏవేవో కబుర్లు విడిచాడు. సాంబం శేషగిరీ క్లాసు మేట్లూ పాతస్నేహితులేకదా. శ్యామలకూ శకుంతలకూ ప్రథమ పరిచయమే ఐనా, పరమస్నేహమై ఊరుకుంది. శకుంతల పిల్లలూ, శ్యామల పిల్లలూ పుట్టకపూర్వంనుంచీ ఎరుగున్నవాళ్లమల్లే మాటలూ, ఆటలూ ఆరంభించారు. పెద్దలూ, పిన్నలూ అంతావెళ్లి ఆ బంగళాలోనే కూచునే వారు. ఒక్క కామాక్షమ్మే సామాను సద్దుకోవాలంటూ, ఆ ఔటుహౌసు లోనే చెలఉండిపోయేది. ఆ సంగతి ఒక్క సత్యవతే గుర్తిస్తె. ఎవళ్ళ యీడువాళ్లు వాళ్ళతో బాతాఖానీ వేస్తోంటే, తనతో కబుర్లుచెప్పేవాళ్ళు లేరనిపించింది సత్యవతికి. ఆవిడే కామాక్షమ్మదగ్గరికి వెళ్లి చనువుగా, "ఏమి టొదినా ఇక్కడే వుండిపోతా వెప్పుడూను! ఊటీకొచ్చినా సద్దుకోడం తప్పదంటావు! ఎన్నాళ్ళూ ఈ సద్దడం, తెములుచుకురాక!" అంటూ ప్రారంభించింది. రిటైర్డ యేడాదైన మేస్త్రిటుగారి భార్యకుమల్లేనే మాట్లాడింది సత్యవతి. ఐతేం, కామాక్షమ్మకా కంఠస్వరంలో ఏదో గర్వం కన పడి, "జిల్లాజడ్జి తల్లివాయిరి! ఆమాత్రం ఉండకపోతుందా ఏమిటిలే!" అనుకుంది కామాక్షమ్మ. "రా, యీపాటికి బయటికి. ఇవాళ మీరంతా మా ఇంటే భోజనం" అని అంటూ సత్యవతి కామాక్షమ్మ జబ్బపట్టుకుని ఈడుచుకెళ్ళింది. "ఈమ్పకళ్ళు! జిల్లాకలెక్టరు పెళ్ళామైనయుండికూడా

మేస్త్రీటు పెళ్ళాంచేతిలో పిల్లిగా లొంగవలసొచ్చింది నాకు. జిల్లా జడ్జి తల్లివాయిరి మరి! ఈడ్చు కెళ్ళు" అనుకుంటూ కామాక్షమ్మ తప్పనిసరిగా కూడా వెళ్లింది. తోటలో శకుంతల పిల్లలూ, శ్యామల పిల్లలూ కలిసి ఆడుకుంటున్నారు. శకుంతల కొడుకొహడు శ్యామల కూతురుపక్కని నిలబడి పువ్వులుకోసి ఇస్తున్నాడు. ఆ చిన్న శేషగిరీ, ఆ చిన్న శ్యామలా ఈడూ జోడుగా కనపడ్డారు కామాక్షమ్మకి. 'పెళ్లిచేస్తే చక్కటి ఉజ్జీ!' అనుకుందావిడ. మరుక్షణంలోనే, 'ఏమిటీ ఈ పిచ్చిఊహ! జిల్లాజడ్జి భార్య తాసిల్దారు పెళ్ళాంతో వియ్యమందుతుందా?' అని నిట్టూర్చింది.

సోమరాజు సెలవూ, సాంబం సెలవూ పూర్తిగాకుండానే, "వెళ్లిపోదామండీ" అంది కామాక్షమ్మ. వాళ్ళు ఆశ్చర్యపోతూ, "ఏం, ఎందుకూ తొందరపడుతున్నావు?" అన్నారు. "వంట్లో బాగుండలేదు" అనేసిందావిడ. ఆ మర్నాడే బయల్దేరి వెళ్లిపోయారు వాళ్ళంతా. ఇంక వాళ్ళూ, వీళ్ళూ మళ్ళీ కలవటం తటస్థించలేదు.